

Människor bland släkterna Hjelm och Leindahl

I Fäders Spår För Framtids Kunskap

Claes Hjelm
Brottby, Vallentuna
November 2015
clhj@outlook.com

I Fäders Spår För Framtids Segrar

Gustav Vasa talar till dalkarlarna
målning av Johan Gustav Sandberg

"Bara den som känner sin bakgrund har en framtid."
Wilhelm von Humboldt (1767-1835)

Förord

Släkterna Hjelm och Leindahl - En resa genom fem sekler, bland torpare och knektar som slagits mot både fransmän och ryssar i flera krig

Släkterna

Släkterna Hjelm och Leindahl består i huvudsak av torpare, bönder, dagsverksarbetare, inhysehjon och i några fall även fattighjon. Båda släkterna kommer från mellansverige, från Dalarna i norr via Stockholm, Södermanland, Östergötland och Halland i sydväst.

En hel del blev soldater, eller knektar, som är ett mer vanligt ord i denna resa. Att bli knekt var ofta det enda sättet till att kunna bilda familj, få en utkomst, bostad och lite mark att odla för att dryga ut de knappa inkomsterna. Många drog ut i krig, en del kom hem, några satt i fångläger under svåra umbäranden. Några kom aldrig hem utan dog i leran, smutsen och blodet.

Knekten - Jordbrukets förnyare

Att bli knekt var ofta det enda sättet till att kunna bilda familj, få en utkomst, bostad och lite mark att odla för att dryga ut de knappa inkomsterna.

Jordbrukets förnyare är en beteckning man kan sätta på soldaten och torparen i det ständiga knekthållet. Om det var något förutom att försvara landet som soldaterna var bra på, är det just detta att odla marken. I de flesta socknar runt om i landet, lade man soldattorpen utanför byn. Det var på den gemensamma utmarken som soldattorpen växte upp.

I avtalen mellan allmogen och kungen stadgades att marken som avdelades skulle var ca 1/2 tunnland och den bästa i socknen. Men eftersom den bästa jorden i byarna redan var upptagen lades soldattorpen på byns allmänning eller utmark. Genom att förvandla stenig skogsmark, vattensjuka gläntor till bördig åkerjord blev soldatens odlargärning stor.

När det gäller fähuset som hörde till torpet skulle detta ha samma mått som bostadshuset och rymma två kor, samt plats för några får, höns och gris. När det gällde dragdjur var soldaten hänvisad till roteböndernas goda vilja. I vissa kontrakt mellan soldaten och roten var stadgat att dragare skulle ställas till soldatens förfogande.

För att uppmuntra de som ägnade sig åt nyodlingsarbetet inrättades Patriotiska Sällskapets odlingsmedalj. Denna medalj var det ett flertal soldater som under första decennierna av 1900-talet fick motta.

Claes Hjelm
Brottby, Vallentuna
november 2015

Sammanfattning

Släkterna Hjelm och Leindahl består i huvudsak av torpare, bönder, dagsverksarbetare, inhysehjon och i några fall även fattighjon. Båda släkterna kommer från mellansverige, från Dalarna i norr via Stockholm, Södermanland, Östergötland och Halland i sydväst

En hel del blev soldater, eller knektar, som är ett mer vanligt ord i denna resa. Att bli knekt var ofta det enda sättet till att kunna bilda familj, få en utkomst, bostad och lite mark att odla för att dryga ut de knappa inkomsterna. Många drog ut i krig, en del kom hem, några satt i fångläger under svåra umbäranden. Några kom aldrig hem utan dog i leran, smutsen och blodet.

Några levde för länge sedan Häxprocessernas tid, en tid under andra hälften av 1600-talet, som får anses, och anses av många, som en av de största rättsövergreppen som skett i Sverige. Under perioden 1668 – 1676 avrättades omkring 300 personer i Sverige. I Älvdalen socken i Dalarna avrättades sju personer.

Många av personerna som var knektar fick utstå många svåra umbäranden, lidande och i många fall även död.

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Innehåll.....	5
Karl-Eric Hjelm – Polisman, född 1913, Norra Vi (E).....	6
Karl Hjelm – Rallare och arbetskarl, född 1880, Kisa (E)	13
Viktor Johansson – Levnadsglad nittioåring, född 1855, Kisa (E)	16
Manna Ekberg, född 1877, Klockargården, Rimbo (AB)	21
Lisa Bengtsdotter, född 1809, Hishults socken (N).....	27
Witkens Danitz, född 16xx – En långväga vandrare.....	31
Berndt Edvard Andersson, född 1885, Påarp, Trönninge, (N).....	38

Karl-Eric Hjelm – Polisman, född 1913, Norra Vi (E)

Karl-Erik Hjelm, (min pappa) föddes den 3 februari 1913 på övervåningen i huset Hagaborg, under Kämpekulla, Visskvarn.

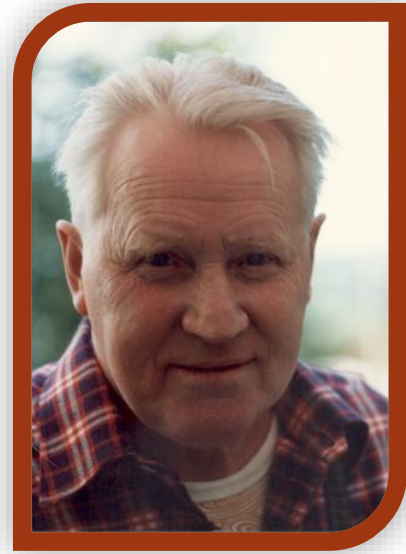
Han föddes hemma och den 23 mars döps han av kyrkoherde Otto Ahlberg i Norra Vi kyrka. Han var äldst av tre barn som föddes där.

Hans föräldrar Gerda, (min farmor) och Karl Viktor Rudolf, (min farfar) var strävsamma och sparsamma personer, Gerda var ju naturligtvis hemma med barnen, min pappa Karl-Eric, farbror Holger och farbror Janne. Pappan Karl var slipare i slipfabriken vid Visskvarn som ägdes av Holmens Bruk och Fabriks AB och låg i den innersta delen av Vassviken.

Farfar Karl hade bland annat varit rallare och varit med om att bygga malmbanan uppe i norr, där han förmodligen levde ett ganska hårt och eländigt liv. Han kom trots allt tillbaka till Kisa och torpet Brostugan under Föllingsö. Han träffade så småningom Gerda Svensson som hon hette som flicka och de gifte sig och fick tre barn. Farfar fick arbete på slipfabriken i Visskvarn. Innan han fick anställning på slipfabriken var han med om att bygga fabriken både själva fabriken och även det stora tubröret som skulle förse fabriken med vattenkraft. Vattnet togs från sjön Östersjön lite ovanför fabriken.

Skolgång och arbete

Pappa går sex år i folkskolan i Norra Vi, han är flitig och duktig och går ut skolan med goda betyg som han stolt visar för föräldrarna. Tiderna var hårda i slutet av 1920- talet, några vidare studier gick inte att tänka på. Han får arbete som "Kubbplockare" på fabriken i Visskvarn, han arbetar och sliter där, men trots detta lyckas han på sin lärares inrådan att på något sätt skall försöka läsa lite mer.

Karl Eric Hjelm

Hagaborg, Visskvarn, Norra Vi

Så samtidigt som pappa arbetar lyckas han genomföra den så kallade fortsättnings-skolan och går ut den 13 februari 1928.

Musiken, dikten och drömmarna, pappa har alltid varit mycket intresserad av sång och musik, även Mamma Eva och min syster var intresserade av musik, båda spelade piano och pappa sjöng med sin basröst, så det var mycket sång och musik hemma. Karl-Erik skrev många sånger, melodier och dikter under sin hemma i Hagaborg, även under den tid han var stamanställd militär på Ing. 1.

Han hade en mycket bra basröst och var medlem i Poliskören under ledning av den berömde Erik Ericsson, kören var på flera turnéer runt om. Han var även, tillsammans med mamma Eva, medlem i Solna kyrkokör. Många av hans dikter och sånger finns fortfarande bevarade i original.

Han blev stamanställd i slutet av oktober 1930, redan vintern 1931 får han känna på det hårda livet som militär. Han hamnar på en stor övning i Duved, han gör vad han kan för att hålla humöret uppe och skriver "Vinterövning". Han är nu tillbaka i Stockholm efter övningen i Duved, våren och försommaren har kommit till Stockholm. Han ser och upplever den vackra skärgården runt Stockholm och kanske även får lite väckelser och skriver texten "Skärgårdskväll". I juni 1931 verkar det som om han har träffat sin första stora kärlek och känner sig tvungen att skriva av sig sin lycka, resultatet blir "Dig jag håller av". Om det är mamma eller någon annan flicka han träffat berättar inte historien.

Han har varit hemma i Hagaborg över jul- och nyår och nu är han åter i Stockholm i början av januari 1932. Han har nu blivit befordrad till korpral.

Gamla skolan i Norra Vi

Norra Vi kyrkskola. Elever omkring 1923. Flicka nummer 4 vä i stående raden är Vera Wiback från Bän. Nummer 2 från höger är Ingalisa Johnsson från Tullerums Östergård. Ägare Elisabeth Nylander.

Skolkort från 1926, Karl Eric sittande som fyra från vänster

Humöret verkar vara bra och han skriver texten "1932-års fältingenjörskorpraler. I slutet av mars detta år skriver han texten "Hemåt". Det känns lite tråkigt med allt harvande hemma på kaserngården och hemlängtan finns nog där efter vinterns alla vedermödor. I början av juni 1932, våren och försommaren närmar sig med stormsteg, livet verkar betydligt lättare nu i många avseenden med både flickor och utedans, så han bestämmer sig för att skriva texten "Så kommer lördan". Han är hemma på skördepermission. Han trivs hemma det märks, han är nog också lite av en romantiker. Det är inte heller omöjligt att han träffat någon trevlig flicka hemma i Norra Vi, vilket man kanske kan skönja i dikten "Julinätter".

Minne från sin militärtid

Det är snart dags att återvända till militärlivet i Stockholm efter sin permission. Han är nog lite ledsen för detta och vill nog helst stanna hemma, hans ledsamhet märks i texten "Barndomsminnen" som han skriver innan han återvänder. När han väl kommer tillbaka till Stockholm och sina kamrater på Ing. 1 i början på augusti går ledsamheterna snart över och han skriver texten "Korpralskolan". I början på juni 1933 får han reda på att hans första och stora kärlek i Norra Vi verkar svika han och ledsamheterna griper in, det märks i texten "Sola" som han skriver i samband med detta hårda slag.

Militärlivet i Stockholm 1930-talets Sverige lider hårt under den stora depressionen, ett arbete var mycket svårt att få tag i, då i synnerhet nere i södra Östergötland. Han hade ett arbete som kubbplockare ner i Norra Vi, det var väl inget drömjobb precis. I mitten av 1930 går hans drömmar till Stockholm i hopp om att där hitta ett bättre arbete än kubbplockare. Det som lockar honom lite är militärlivet som stamanställd, dels för att komma till storstan och dels – för många – den enda chansen att få någon form av arbete. Han beger sig därför ner till Österbymo i juni 1930 och till fjärdingsmannen därför att skaffa ett intyg om hans "Vandel", det vill säga ett intyg om hans skötsamhet, pålitlighet och nykterhet. Intyget ger honom ur denna synvinkel goda möjligheter. Han är inte myndig vid detta tillfälle så hans far måste också skriva ett intyg att han tillåter sin son att söka till militären, även ett läkarintyg måste inskaffas vilket han gör hos provinsialläkaren i Österbymo.

I juli 1930 skriver han en tjänsteförbindelse med militären och ansöker ”Vördsamt” om att få bli ”Volontär”, förbindelsen tillsammans med de andra intygen skickar han nu till militären och får snart besked om att han skall inställa sig senast den 31 oktober på Svea Ingenjörskår (Ing. 1) i Stockholm och Solna.

En av de tidigaste erfarenheter han får av militärlivet är den långa och besvärliga övningen uppe i Duved. Han berättade om att det var så mycket snö att inte ens hästarna tog sig fram, de var tvungna att gå framför hästarna och skotta en gång som hästarna kunde gå i så att de fick fram sin materiel. Han hade god nytta av sin fysiskt vältränade kropp, han var också en god gymnast, han var med om en del tävlingar på relativt hög nivå inom militären. Han har fått ”Militär utmärkelse i Silver” i sin sport. Han berättade att han kunde ta sig igenom en ring med en innerdiameter på 33 centimeter.

Karl-Erik fortsätter sin bana inom militärlivet och i januari 1932 blir han befördrad till korpral och i september 1933 går han först ut fältingenjörskorpralskolan med goda betyg och senare även furirskolan också med goda vitsord och han blir befördrad till furir. Han genomgår också en hel del andra kurser för anställd personal, bland annat vägmästarkurs och kurs i ritning. Nu börjar han på allvar försöka hitta ett civilt arbete.

Arbetena, drömmarna om Stockholm och polisyrket

I början av juli 1934 får han ett brev till Ing. 1 från Arbetslöshetskommisionen (AK), i brevet meddelas att han har fått ett beredskapsarbete vid deras arbetsplats ”Frylevägen” i trakten av Värnamo och att han snarast skall resa dit och *”få vidare order av platschefen T. Fogelberg”*. Han begär ett så kallat *”avskedspass”* från Ing. 1 för att, som det heter i dokumentet *”söka framtida väl”*. Han begär och får ett arbetsintyg från Ing. 1 för att visa upp för Fogelberg. Intyget visar att han varit då anställd i cirka tre och ett halvt år vid militären.

Under tiden som han arbetar på olika AK-jobb fortsätter han att söka arbete, riktigt arbete, AK-jobben är ju trots allt tillfälliga arbeten under en svår tid och kommer så småningom att avvecklas. Så han börjar på första gången på allvar att tänka sig ett arbete inom polisen, med tanke på hans tid inom militären borde detta inte vara helt uteslutet. Han skriver till Civilanställningskommisionen

Karl Eric på AK-arbete i Värnamo

(CAK) och hör sig för om den möjligheten. I sitt brev bifogar han inte bara sitt anställningsintyg från militären, utan även ett intyg från stadsfiskalen i Värnamo om hans leverne, fiskalen skriver i intyget att *”Hjelm har uppträtt nyktert, ordentligt, han är pålitlig och har fört en hedrande vandel”*

Söker arbete

Att han nu träffat Eva, min mamma och att hon finns för tillfället i Norrtälje, han söker ihärdigt olika arbeten i Stockholm med omnejd, bland annat en tjänst på Rikssjukhuset i Stockholm som vaktmästare. Han intresse för polisyrket ökar, dels för att det är ett bra arbete och dels för som han säger *”statens kaka är liten men säker”*, det var förståeligt i trettioalets osäkra tidevarv. Men Eva, min mamma, drar nog mest tror jag, han vill till Stockholm. Vid ett tillfälle söker han även arbete hos polisen i Norrköping i kanske ett försöka att komma närmare Stockholm och Eva, som tur är fick han ju inte arbetet i Norrköping.

I oktober 1936 får han svar på sin begäran till AK m att han inte kan *”få åtnjuta en bostadsförmån under sin extra tid i Överum”*, det var ett litet ekonomiskt bakslag för han, men han låter sig inte slås ned av detta. Han söker arbeten via olika annonser och tidningar, en plats han söker är en annons i tidningen under signaturen *”Framtidsplats”*, denna ansökan gav inget resultat.

Vägmästare

Det har blivit nerdragningar och uppsägningar vid AK-arbetsplatserna på Fryle- och Våxtorpsvägen, han är fortfarande kvar i Överum på ett kortare arbete där. I oktober 1936 begär han och får ett arbetsintyg av platsledaren Fogelberg om sin tid på Fryle- och Våxtorpsvägen. För först gången kallas han i arbetsintyget för *”Vägmästare”* Han skriver och vädjar på nytt till CAK om ett annat arbete då han blivit uppsagd från sina AK-arbeten och nu endast har ett kortare *”påhugg”* i Överum, man kan skönja en viss oro hos honom i brevet. Under tiden han väntar på CAK's svar söker han andra arbeten, bland annat ett på Motala Verkstad som handlar om ett större brobygge i Lettland.

För att stärka sina positioner gentemot CAK förekommer han dem och beger sig till provinsialläkare Axel Bill i Värnamo och skaffar sig ett läkarintyg på att han kan passa som polis. Stärkt av sitt intyg och att Eva tar allt större plats i hans hjärta vill han så snart som möjligt komma till Stockholm, han nämner även Norrtälje i sitt brev som en tänkbar plats, där nu Eva finns och arbetar på Norrtälje lasarett

Målet att bli polis och att få komma till Stockholm tar ytterligare ett steg i rätt riktning. Han begär och får betyg från AK över sina arbeten på Värnamo och Överum. Han begär även ett intyg från prästen i Överum om hans *”nykterhet, skötsamhet och vandel”* under sin tid i Överum, vilket han får med hedrande omdömen och vitsord.

Tillrättavisad i det Militära

Nu blir det lite mer intressant, han begär även ett betyg från Ing. 1 om att han är ostraffad under sin tid i det militära. Men se där! Kan man inte hitta ett litet brott! Han har blivit "tillrättavisad" inom militären en gång. Han fick *"åtta dagars förbud att vistas utanför kasernområdet"* och hans brott var som det står i intyget *"Fel mot militär tukt och ordning"* brottet begicks den 16 april 1936. Skandal!

Den 26 juli 1937 når han sitt mål att bli polis, komma till Stockholm och sin Eva. Han får sin anställningsbekräftelse den 27 juli 1937 och redan dagen efter han fått bekräftelsen, bekräftar han sitt fullföljande av anställningen och meddelar att han *"kommer att infinna sig på tid och plats"*

Polisman Eric Hjelm

Han meddelar sitt Uppnådda mål till sina föräldrar som blir glada och nog lite imponerade, Ett arbete i statens tjänst och dessutom polisman. I alla brev som hans mamma skrev till honom och som jag läst står det alltid "Polisman Eric Hjelm" på kuverten.

Enligt Karl-Eriks självdeklaration för 1937 framgår det att han bott på Agnegatan på Kungsholmen. Han anger i deklarationen under särskilda upplysningar; *"Under tiden 1 november 1936 till 3 mars 1937 har jag ej innehaft någon som helst anställning utan under denna tid vistats i föräldrarhemmet i Västa Eneby Östergötland"*. Daterat den 12 mars 1938, Eric Hjelm Postadress Polishuset.

Den 28 oktober 1938 flyttar han och mamma Eva, gifta sedan den fjärde oktober, till Sågargatan 17 på Södermalm, Eva är gravid och de väntar sitt först barn, min syster Ulla, hon föds den 11 januari 1939. Min bror Lennart föds också på Sågargatan 17 den 21 september 1940, endast 24 dagar innan hela familjen flyttar till Gästrikegatan 12, där man bor i sju år.

Karl Eric och Eva Andersson,
pappa och mamma

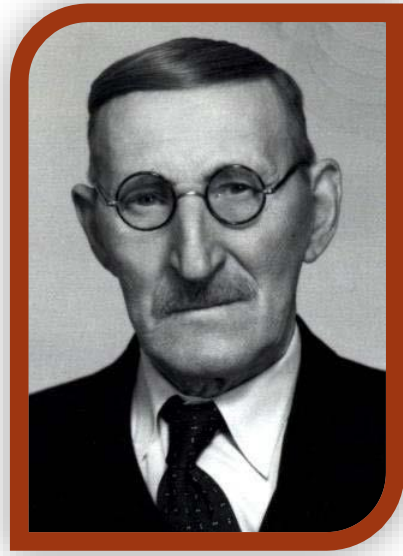
Den första april 1947 köper och flyttar mamma och pappa fastigheten Pedalen 4 på Långängsvägen 17, Älvsjö.

Huset på Långängsvägen 17 i Älvsjö

Karl Hjelm – Rallare och arbetskarl, född 1880, Kisa (E)

Arbetarpionjär i Norra Vi socken och banbrytande inom den socialdemokratiska rörelsen berättar

Karl Viktor Rudolf Hjelm,
född 1880-12-29,
Tidersrum socken (E)

Jag är född i Tidersrum 1880, men redan som en tre månaders barn flyttade jag, mamma Matilda och pappa Viktor till Brostugan under Föllingsö, där jag växte upp.

Efter en tid som dräng på olika gårdar kom jag 1901 till ÖCJ som rallare. Året därpå flyttade jag upp till norra Norrland och var med om bygget av malmbanan mellan Kiruna och Narvik. Det var ett hårt och slitsamt jobb som i mångt och mycket kom att forma mig i mitt framtida politiska och sociala liv.

Jag var med om att inte bara bygga banan utan vi fick även bygga våra bostäder, - bostäder ja -, i början var det mest jordkular vi bodde i som vi själva fick skapa. Efter att antal år av hårt arbete och umbäranden, drog jag mig söder ut och 1909, hamnade

Bostället Bygget under Falla

Figur 1 Bostället Brostugan under Föllingsö

jag i Norra Vi och Visskvarn. Det skulle bli en fabrik där. Jag var först med om att bygga upp fabriken och tog sedan en anställning där som slipare. Jag hade inte tänkt stanna, men så fann jag där min livsledsagarinna, Gerda och var kvar i Visskvarn fram till 1933. 1934 vi flyttade till Råfsala torp, Västra Eneby. Råfsala brukade jag fram till 1950 då vi köpte torpet Lustbaken i Kölefors,

Torpet Brostugan under Föllingsö

Kommunalstämmor – Landsfiskal bevakade arbetarna

Något av åren efter 1910 hände på en kommunalstämma i Norra Vi, en viktig fråga skulle avgöras, jag, Gustav Holmqvist och K. Axel Johansson skulle inte få yttra oss. För att kontrollera och övervaka oss, så att vi inte yttrade oss, hade fjärdingsmannen i Norra Vi, Emil Wistedt kallats till stämman.

Det var emellertid bara den gången som vi satt tysta på en stämma, då vi inte kände till våra rättigheter. Genom att förkovra oss, kom vi igen och var ännu framfusigare på stämmorna och då var det ingen som tog ifrån oss ordet.

Vi hade hårt motstånd på stämmorna, många var konservativa, jag minns särskilt en gång, när vi förde fram frågan om ombyggnad av ålderdomshemmet i Norra Vi. Hemmet var i förfärligt skick och gubbar och gummor bodde i samma rum, där var och en skötte sin mathållning.

Sur aspved

Vad som kom oss att föra fram krav på ombyggnad samt omändring av hemmet, var att bönderna skulle lämna in i natura till dess skötsel, som säd, mjölk och ved till ålderdomshemmet. Vid det här tillfället hade en bonde lämnat sur asp ved till pensionärerna att elda med. Då tyckte vi att det gick för långt.

Norra Vi gamla skola

Efter många trätor på stämmorna tillsattes en byggnadskommitté och i sinom tid blev hemmet ombyggt och var sedan ett av de finaste hemmen i Södra Östergötland.

Röstning efter fyrk

Då, på den tiden röstade man efter fyrk – Inkomst – och kapten Ridderborg på Ribbingshof, som satt som stämmans ordförande hade 40 röster och kunde ensam med sina röster överrösta de andra på stämman. Det var så att bönderna inte deklarerade någon inkomst och hade därför heller ingen rösträtt. Jag var slipare på fabriken och tjänade något över tusen kronor per år, vilket gjorde att jag hade 1½ röst. Genom att bönderna in deklarerade någon inkomst, kunde arbetarna vid bruket, som uppgick till ett 40-tal man, med sina röster göra sig gällande.

Vi hävdade oss gott och i slutet av 20-talet dominerade vi inom det kommunala styret i Norra Vi

Kommunala uppdrag

De kommunala uppdragen var många och det var få nämnder som jag inte var med i. Jag var vice ordförande i skolstyrelsen och barnavårdsnämnden. Jag tillhörde även kommunal-, pensions-, och taxeringsnämnderna. Jag hade även ordförandeskapet i arbetslöshetskommittén under krisåren på 30-talet. Vidare var jag med i fattigvårdsstyrelsen.

Norra Vi arbetarekommun

Samma år som min äldste son föddes, 1913 bildade vi Norra Vi arbetarekommun och jag var dess ordförande under de första 17 åren. Inom fackföreningsrörelsen, var jag kassör och samma uppdrag hade jag i en särskild sjukkassa som vi hade på fabriken. Jag hade också en hel del att göra med Norra Vi folkets park – Jumpalund.

Jumpalunds Folketspark

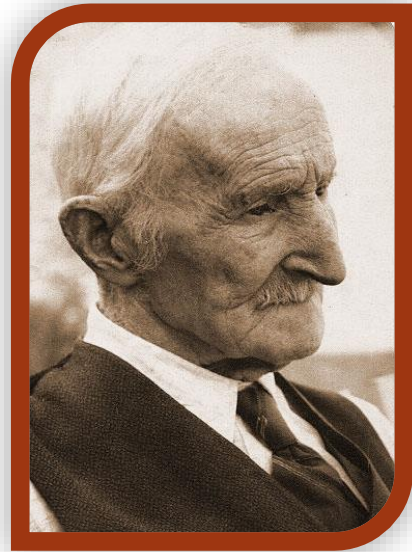
Slutord

Karl, med sin friska humor, sitt engagemang och sitt språksamma sätt skaffat många vänner.

Viktor Johansson – Levnadsglad nittioåring, född 1855, Kisa (E)

Sonson till Napoleon-krigare

Berättelsen är hämtad ur ett antal tidningsklipp från Östgöta-correspondenten i samband med intervjuer vid hans födelsedagar

Viktor Johansson,
född 1855-03-16,
Farsbo under Harg, Kisa (E)

Levnadsglad 90-åring berättar

Viktor föddes 1855 på Farsbo under Harg. Hans föräldrar, Johannes Hjelm och Anna Greta Månsdotter, Johannes från Rödingehult, Kisa och Anna Greta från Västa Eneby. Viktor bytte namn från Hjelm till Johansson, efter faders förnamn. Han tyckte inte om uttalet på Hjelm som på Kisa-mål blev "Jaalm". Hans förstfödde son, Karl Viktor Rudolf, återtog senare namnet Hjelm.

Man skall inte vara sur och grinig och gräma sig över småsaker, säger Viktor. Fattigdom, ja nog kunde det vara svårt ibland, när man inte vet vart man skall ta femtioöringen, när man behöver den. Men hellre är jag fattig som en kyrkrätta än jag gräver ner mig i guld, för den som har mycket pengar blir förr en dålig människa än en som inget har. Viktor vet vad han talar om, för fattigdomen har varit hans lott genom livet. Men med en stor erfarenhet och ett gott stycke aptit på livet, är han rikare än de flesta, som i femtio år brukade torpet Brostugan under Föllingsö.

När jag, vår son och Matilda flyttade in i stugan var den så dålig att kattorna sprang obehindrat ut och in genom väggarna, Ja, väggarna förtydligar Viktor. Han fick Kungliga Patriotiska sällskats medalj av första storleken för några år sedan för lång och trogen tjänst på Föllingsö. Den fick jag av kammarjunkare Adlerkreutz, förvaltare på Föllingsö. Jag kan inte låta bli att

skratta, när jag tänker på, att jag själv skall flytta in i själva herrgårdbyggnaden på min födelsedag.

Ungdomstiden

Viktor är född på torpet Farsbo under Harg, Kisa socken. Han och hans bror Carl Johan hade sin ungdom på torpet Farsbo. Ungdomen bestod inte så mycket av glädje och lättja som kanske dagens ungdom har, utan det fanns alltid hårt arbete som väntade och nöden var inte långt borta. Viktor var märkt av hårt arbete och umbäranden, bland annat så hade han mist vänstra armen på grund av blodförgiftning efter en olycka med en timmersax. Han hade även mist ett finger på sin högra hand, som hans bror, av misstag högg av i samband med vedhuggning. Viktor kom och envisades med att visa var man skulle hugga, han räckte fram fingret på trästycket. Innan hans bror han hejda yxan så var fingret av. Han försökte dölja för sina föräldrar vad som hänt, han ville ju inte visa att fingret var av, men det upptäcktes ju snart.

Åka till doktor och sjukhus fanns inte i deras sinnevärld. Idag skulle man åka till sjukhus i ilfart med en så pass kraftig skada. Hans mamma Anna-Greta, hade nog fått plåstrat om både sin man Johannes och sina barn ett antal gånger på grund av allt hårt arbete. Hon visste på råd, med dåtidens hus- och hästkurer, hon fläkte upp en röksvamp och trädde över fingertoppen, vidare behandlade son fingret med både ringbalsam och myrratinktur. Det sved som eld, berättar Viktor och pappa fick tvångshålla mig medan mamman behandlade fingret. Bedövning!? säger Viktor och skrattar.

I Mjölsefall bodde en gammal gubbe som kallades doktor. Han skulle dra ut en tand på mig och visst fick han ut tanden, men fört efter gubben släpat mig runt i rummet, berättar Viktor och skrattar, men visst fan gjorde det ont, tillägger han.

Viktor och hans bror, Carl Johan, lever vidare på torpet hemma. Carl Johan flyttar så småningom. Han har otur och hamnar så småningom drivande omkring på socknen.

Viktor flyttar först till torpet Hjortkullen där han gör dagsverken under ett par års tid för att sedan komma till Kisa Prästgård och arbeta som dräng.

Fästfolk och kyrkotagning

På Kisa Prästgård ser han en ung flicka vid namn Johanna Matilda Nilsson, hon är från Tidarsrum, på ett torp som heter Bygget under

gården Falla. Falla förresten, hon har en anfader på gården Falla som heter Olof Tyrson, född 1608 och var fänrik i Karl XII's karoliner-armé, om honom finns en särskild berättelse. Johanna arbetar som mjölkpiga på prästgården, livet är trots allt ganska gott, hon har arbete och ser en ung och stilig dräng som arbetar där – Viktor. Tycke uppstår och det är inte många stunder som de får för sig själva, men så pass mycket i alla fall att Johanna blir med barn, barnet blir sedan min farfar.

Stor skandal!! de var inte gifta och Johanna med barn, Skandal för en piga som arbetade i prästgården! Johanna fick sluta och flyttade hem till Tidarsrum. Den 29 december 1880 föds hennes son i Tidarsrum och döps till Karl Viktor Rudolf, Viktor efter sin far.

Nu måste saker och ting ställas till rätta och det i rödaste rappet. Eftersom Matilda var ogift måste hon genomgå kyrkotagning. Efter förlossningen ansågs Matilda vara "oren". Denna tidsperiod av "orenhet" skulle pågå i 4 veckor efter förlossningen. Därefter skulle Matilda genomgå en ritual i kyrkan för att åter tas upp i den kyrkliga och sociala gemenskapen. Viktor erkänner faderskapet och den sjätte februari 1881, tar Viktor och Matilda ut lysning i Kisa och de gifter sig den tredje mars 1881.

Livet på torpet

Efter vigseln flyttar Viktor och Matilda till torpet Brostugan under Föllingsö i Kisa socken. Föllingsö känner han till utan och innan då han redan 1868 gjorde hjälpdagsverken där.

1868 och 1869 var mycket svåra år, i synnerhet 1869 som var en riktig

torrsommar. *“Det fanns för det*

mesta inget annat att äta en så kallat syrfrö, ett gräs som han mamma repade och kokade en gröt på, eller också sura ”krösen” med blåmjölk och så mer ”päron”, vid något enstaka tillfälle kunde det bjudas en halv salt strömming och jordpäron” (potatis).

“Ja, nog har en fått känna eklusa alltid. 1869 var ett rent hemskt år på grund av missväxt”, berättar Viktor. Det fanns knappt mat för vare sig folk eller få. Rågen var som kumminskorn och vi måste skära den på nätterna. Om man bara rörde vid den när solen sken, rann kornen ur axen, och så

Torpet Brostugan under Föllingö

blev det inget kvar. Vintrarna kunde vara eländiga och kalla, en gång när han skulle köra de cirka 5 milen till Linköping, - det var häst och vagn på den tiden-. Det var så kallt att sparvarna låg ihjälfrusna på vägen när de hade försökt att äta den frusna hästspillingen

I maj 1884 händer en mycket tragisk olycka i familjen, endast ett år och sju månader dör deras dotter Anna-Maria när hon brändes till döds. Hon var ensam hemma i torpet Brostugan under Föllingsö. Hon lyckades att få glöd på kläderna från den öppna spishällen. *Ni ska veta, att det inte var roligt att komma hem den kvällen, säger Viktor med glansiga ögon och en stunds tystnad.*

Ägorna runt torpet Brostugan och Föllingsö

Ännu en tragisk händelse var 1895 när sonen Anders Ivar dog endast åtta år gammal i som vi sa, bröstsjukdom, idag skulle man nog säga lunginflammation. Ja, säger Viktor igen, *nog har man känt på "Eklusa, det var svårt för Viktor att hålla sina tårar borta, "det är svårt sa han, vi är den generationen karlar som inte skall skylta med sina känslor"* sa han och tårarna rann nedför kinderna. Nog om detta sa han och torkade tårarna.

Slåttern

När vi skulle slå ängarna omkring våra små torp, gick vi ihop i stora "gängeskap". Arbetet började klockan 2 på morgonen. Varje karl fick ett kvarter brännvin och innan vi började arbetet tog vi var sin sup. Arbetet pågick sedan vid elvatiden, då kände vi oss mogna för en "hjälpare", mitt på dagen drack vi ingenting, det var för varmt. Men vid aftonvarden drack vi ur resten och från gården fick vi en hålkaka, smör och ost och "spikekött" och så en sup var. Sedan "rogade" vi oss kring en ek på ängen, där det var slätt kunde vi dansa. Det var gott om handklaverspelare i byarna på den tiden och i säng kom knappt förrän det var dags att stiga upp igen. Slåtterna var den bästa tid på året, Ja, och det var på den tiden brännvinet smakade gott och folk kunde stå upp för än sup, berättar Viktor.

Det var fattigt och eländigt, men inte var det tråkigt för det, jag har funderat på – Vem sjunger nu i arbetet – *För sjöng drängarna bakom plogen, på hölassen och överallt, där de hade sina sysslor. Flickorna likaså, det var en fröjd att höra flickorna, när de lockade på korna, hur de skallade och sjöng överallt i skogen.* Nu är det slut på sången konstaterar Viktor.

“Ja, nog fick man arbeta allt, konstaterar” Viktor, “se på det här kontraktet på arrendet på Brostugan underskrivet 1881. Arbetet börjar klockan fem på morgonen och slutar vid solnedgången, jag vill inte tala så mycket om bestämmelserna, men nog var det bra kitsligt att ägaren till torpet skulle bestämma vilka människor jag skulle få släppa in i stugan, om det också vara bara för ett enda tillfälle”.

Föllingsö Herrgård

Lever du får du brännvin

En stensättare stod nere i en brunn och arbetade, en sten föll ner och törnade emot honom så att han svimmade av. Folket skickade bud på majoren. Han kom och lutade sig över brunnskanten – ”lever du” ropade han. Inget svar. ”Lever du”, inte ett ljud. ”Lever du”, skrek majoren, ”så får du en kanna brännvin”. Då, äntligen kom det där nerifrån: “Javisst lever jag”. Brännvin användes som medicin vid alla möjliga och omöjliga tillfällen, konstaterar Viktor.

Slutord

Viktor och Matilda fostrade 10 barn i det lilla torpet Brostugan. Viktor hade en rik fond av humor och minnesgod som få, kunde hanberätta om händelser i sin tidigaste barndom. Även farfaderns bravader i Finska kriget och i kriget mot Napoleon kunde han levandegöra, se *Petter Hjelm – Napoleonkrigarens levnadsberättelse*, på oefterhärmligt sätt. Vid olika tillfällen har glimtar från hans strävsamma liv återgivits i Correspondenten.

Manna Ekberg, född 1877, Klockargården, Rimbo (AB)

Upplevelser

Mimmi, eller Manna som hon var döpt till föddes endast fem år efter det att Oskar II, kung i Sverige, tillträdde tronen. Hon upplevde när Alfred Nobel avled 1896 och skänkte 32 miljoner kronor till en forskarfond (Nobel-priset). Hon upplevde Sveriges socialdemokratiska arbetarpartiet och LO bildades 1898, hon upplevde unionsupplösningen mellan Sverige och Norge 1905. Hon har varit med om tre olika kungar i Sverige, Oskar II 1872, Gustav V 1907 och Gustav den VI Adolf 1950. Ja, nog har hon varit med om alltid.

Figur 2 Manna Ekberg
född 1877-02-15
Klockargården, Rimbo (AB)

Berndt Edvard Andersson – den första stora kärleken

Under en kortare period under 1910, 12 januari till den 15 juni arbetar han som dräng på Epidemisjukhuset. Det finns en flicka som heter Manna (Mimmi) Ekberg som under en period har arbetat på Epidemisjukhuset som sköterskebiträde på hudkliniken. Här knyts nog de första flyktiga kontakterna mellan Berndt och Mimmi Ekberg.

Manna Ekberg vid krysset på Nacka Sjukstuga

Mimmi håller på att utbilda sig till Röda Kors sjuksköterska och är under perioden 1904 till 1913 på många olika ställen i Uppland för sin utbildning. Hon är på länslasarettet i Norrtälje, hon deltar i Drottning Sophias förening "Till understödjande af Härens och Flottans sjukvård" och "Föreningens stamkår af sjuksköterskor", hon går även i hushållsskola. Hon avlade sin sjuksköterskeexamen på Sabbatsbergs sjukhus. Hon förestod *"Under difteriepidemin på Lofö, därvarande provisoriska sjukstuga"*. Vidare arbetar hon i Öregrund, Skebo Bruk.

Manna Ekberg med patient på Lidingö sjukstuga

Hon kommer så småningom till Lidingö sjukstuga där hon arbetar som epidemisjuksköterska. Kontakterna är nog och sporadiska eftersom Mimmi är mitt uppe i sin utbildning och kanske även karriär, men kärleken växer sig starkare och 1913 när hon är gravid, känner de sig, tvungna att gifta sig

Första barnet – Eva

Mimmi begär att få bli entledigad från Lidingö sjukstuga och hon skriver; *"Anhållan att blifa entledigad från innehafande befattning från och med den första instundande oktober på grund af förestående giftermål"*, detta sker den 28 augusti 1913. Hon var då gravid och väntade sitt första barn, min mamma tillsammans med Berndt.

Första barnet Eva

Eva, (min mamma) föds den första december 1913, alltså bara några månader efter det att Mimmi slutat att arbeta.

I födelseboken står det att hon är född i Råsunda, Solna församling, men tittar man i husförhørsboken i Solna och Råsunda för tiden så står det att mamman Mimmi och dottern Eva kommer från Lidingö sjukstuga den 23:e januari 1914, det bekräftas också av husförhørsboken för Lidingö och tiden att Mimmi och dottern Eva bor på ålderdomshemmet på Lidingö där Mimmi arbetade som sjuksköterska. Så frågan kvarstår fortfarande; är dottern Eva född på Lidingö eller i Råsunda, Solna församling. Även Mimmi's syster Ebba arbetade på ålderdomshemmet som husmor vid tidpunkten för Evas födelse.

En liten familj i Sundbyberg – första världskriget

Glädjen blir dock kortvarig, första världskriget pågår för fullt och Berndt blir inkallad till krigstjänstgöring vid två tillfällen. Först 1914, han blir hemförlovd den 28 oktober 1914 efter 86 dagar. Den andra gången under perioden 28 november 1916 till den 13 januari 1917, sammanlagt 47 dagar, enligt hans inskrivningsbok.

Familjen på Vintergatan i Sundbyberg, Eva, mamma Manna, Sune och Pappa Berndt

Han skriver i brevet till Mimmi - hans hustru, från Tingstäde den femte december på Gotland där han ligger förlagd, *"Kom ihåg att du har en man som gör sin plikt för mänsklighetens upphöjande"*.

Tyska krigsfångar

Den 22 december skall de förflyttas till Tofta för att bevaka tyska soldater (krigsfångar) som svenskarna har internerat där. Förhållandena var mycket besvärliga, han skriver att de vadar i lera och gyttja upp till vristerna, det är rått och kallt. De lider själva men även med tyskarna som hade det ännu sämre. Så det var väl en ganska nära kontakt med första världskrigets fasor för Berndt och hans kamrater där på Gotland.

Breven

Det fanns nog mycket att bekymras över i dessa tider, men han var särskilt bekymrad över hur det går för Mimmi och Eva ekonomiskt, han undrar om Mimmi fått det understöd hon är berättigad till från Siverts. Han har anmält understödet, men han ber Mimmi, för säkerhets skull skall kontrollera saken med Pensionsnämnden i Sundbyberg. Han ber henne också, för säkerhets skull, gå ner till Siverts och uppvisa understödsboken, så skall hon nog få pengar.

Han avslutar brevet med *"många kära hälsningar och pussar och famntag, hälsa Eva och säg att den svenska friheten har berövat hennes pappa"*

friheten". Med kärlek signerar N: r 155 Andersson 11 komp. Gotlands infanteriregemente, Tingstäde.

Det andra brevet som Berndt skriver till Mimmi är inte daterat. Det kan antingen vara från den tid han har kommit tillbaka till Livgardet i Råsunda eller från Gotland och väntar på att bli avrustad. Mammans bror Sune finns inte omnämnd någonstans så jag tar för givet att brevet är skrivet innan Sune är född, således innan 1918.

Han har svårt att förstå att Mimmi inte svara på hans sista brev, han undrar om hon är sjuk eller har tröttnat på att skriva. Han ber henne skriva lite oftare. Pengar är tydligen fortfarande ett problem som bekymrar Berndt. Han skriver i brevet *"Gud give jag snart kom där ifrån, jag går och är så ängslig för din skull, min lilla Mimmi, hoppas dagen snart randas"*. Han skall tydligen få permission om söndag och han ber Mimmi komma till Råsunda, då han inte skulle kunna hinna med att åka fram och tillbaka till Rimbo under söndagen, där Mimmi och Eva är. Helst om hon kunde komma på lördagskvällen då han förmodligen kommer från Gotland på kvällen eller söndag morgon.

Han ber henne ta med lite mat, som de säkert lidit brist på under Gotlandsvistelsen. Han skriver vidare; *"Lilla Mimmi, hur gärna vill jag ej leva för Eva och dig, mina hjärtan. Gud hjälpe oss att vi måtte fatta kraft och mod att möta livets motgångar"*. Han avslutar brevet; *"varder du min lilla älskade Mimmi hälsad från din trogne vän och make Berndt"*

Livet går vidare

Berndt är nu hemma igen efter sin vistelse på Gotland och livet återgår till det normala, det vill säga man försöker att slita ihop till livets nödtröft. Mimmi, min mormor, har nu inte så stort utbyte av sin utbildning, med Eva, min mamma, 4-5 år gammal och gravid igen, hon föder Sune, min morbror, nyårsdagen 1918, så nu är familjen fyra i den lilla lägenheten på Vintergatan.

I början på 20-talet händer någonting i familjen, jag har aldrig lyckats ta reda på vad som verkligen hände. Morfar Berndt lämnar Mimmi med hennes två barn. Han har uppenbarligen bestämt sig för att leva med någon annan person någon annan stans

Eva, pappa Berndt och Sune utanför Stenvillan i Sundbyberg

och det är en annan historia. Varför har jag aldrig lyckats utreda. Det kanske är som ordspråket säger, ”Det är inte ens fel att två träter”.

Min mamma Eva talade mycket ogärna om den tiden efter det att Berndt lämnat familjen, men jag har trots allt lyckats ta reda på att 1920-talet var en svår tid för henne, Sune och Mimmi.

Fosterbarn – Karl-Erik Dahlström

Det är svårt idag för ensamstående mammor att få livet att gå ihop. Om man då tänker vara en ensamstående mamma i början på 1920-talet, så var det definitivt inte lättare, skyddsnät fanns inga och nöden var många gånger stor. Jag tror att Mimmi blev besviken och det var därför min mormor aldrig gifte om sig utan levde ensam sedan i alla sina dar.

För att få livet att gå ihop för Mimmi och hennes två barn, fick hon via Sundbybergs kommun ett fosterbarn Karl-Erik Dahlström. Så nu var Mimmi ensam med tre barn ingen egen inkomst, endast de lilla hon fick från kommunen för Karl-Erik. Med sin familjs hjälp i Rimbo kunde hon hanka sig fram. Så fort ledig tid fanns från skolan, var Eva, Sune och Karl-Erik på hennes familjs gård, Haga, Liesta by i Rimbo, ett litet torp med några kor, några grisar och en häst.

Hennes syster Hilma var ofta i Sundbyberg och hjälpte Mimmi med försörjningen. Här kom jag för först gången i kontakt med nålpenngar. Hilma gick omkring i Sundbyberg och sålde små synålspaket i mörkblåa papperskuvert, [jag kommer själv ihåg dess från dessa paket, författarens kommentar]. Mimmi tog de påhugg hon kunde få, jag vet att hon var en sommar på Nynäshamns kuranstalt och arbetade medan barnen var i Rimbo.

Vid något tillfälle kunde Mimmi inte ta hem barnen när skolan började, utan de fick gå en kortare tid i skolan vid Rimbo kyrka, där hennes far, Claes Conrad Ekberg en gång hade varit både skollärare, klockare, kantor och ”certifierad åderlåtare”. Skolan är idag Rimbo kyrkas församlingsgård.

Fattigvård

Som sagt, mamma pratade mycket ogärna om tiden i Sundbyberg. Det hon sagt är att hon och Sune många gånger gick ner till Siverts I hopp om att möta sin pappa Berndt, men han kom aldrig och de gick gråtande hem.

Mamma Eva och Sune hade också en stående uppgift att så fort de såg koxbilarna tömma kol ner genom det lilla källarfönstret till de olika husen runt omkring, samla upp kolbitar som ramlat lite vid sidan och ta hem dessa för att elda med.

Familjen – Mimmis livlina

Trots sina besvärligheter med att vara ensamstående mamma från början av 20-talet och hela hennes levnad, lyckades hon med hjälp av, i synnerhet av hennes syster Hilma och sin familj i Rimbo försörja och uppfostra sina "tre barn", som hon själv sa, till goda medborgare. Hon klagar lite i två brev till dottern Eva som tillsammans med sin bror Sune, (Sune är med som förkläde) är i Värnamo och besöker Eva sin blivande man Karl-Eric. Hon vill att Eva och Sune kommer hem snarast, då hon längtar så

Delar av Mannas familj i Haga under Liesta, Rimbo

mycket efter dem att hon *"inte känner sig riktigt kry"*. Dottern Eva blev sjukvårdbiträde och senare undersköterska, gift med Karl-Eric Hjelm, min pappa, sonen Sune blev elingenjör, gifte med Eva som tragiskt dog tidigt, och Karl-Erik Dahlström blev droskägare, som man sade, gift med Rut.

Sista tiden – slutet

Den sista tiden av hennes levnad tillbringade hon på ålderdomshem i Sundbyberg och hon dog på Jakobsbergs sjukhus, Järfälla 1972. Hon fick uppleva allt mellan kung Oskar II till landning på månen 1969.

Lisa Bengtsdotter, född 1809, Hishults socken (N)

“Kringvandrande Qvinnsperson”

Lisa Bengtsdotter,
född 1809,
Hishults socken

Födelse

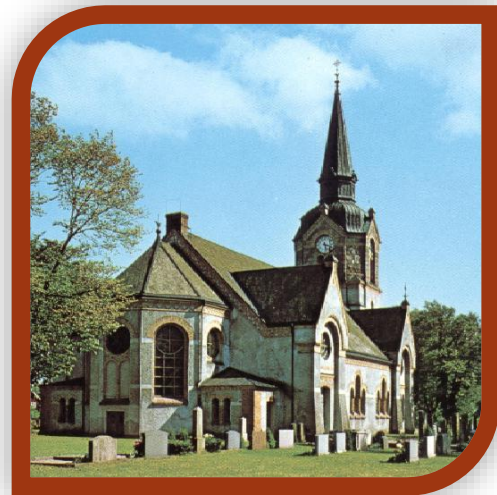
Lisa föddes som det första barnet av totalt fem barn på torpet Skräddarebygget där pappan, Bengt var sockenskräddare. Bengt och Pernilla gifter sig den 1809-05-14, en knapp månad innan Lisa föds

Lisas syskon,

Johannes föd 1811 i Farhultsbygget, Hishults socken, Christan född 1816 och död 1818 under St. Sjönhult, Hishults socken, Beata, Phrilian född 1819 under Stora Sjönhult, Hishults socken Petter född 1821 född i Hishult och död på torpet Laxvik, Trönninge socken där hans dotter Sanna finns.

Uppväxt

Vid tiden för Lisas uppväxt var Sverige fattigt och det enda arbete som Lisa kunde få, - och för alla andra fattiga personer för den delen- , var att bli piga hos någon bonde eller soldat. Lisa ger sig ut på vandring för att försöka hitta något arbete förmodligen efter det att någon av hennes föräldrar dött, förmodligen pappan och hennes

Hishults kyrka

mor hamnat på fattighuset. Detta sker förmodligen någonstans runt 1840-talet då hennes bror Petter blir soldaten Nr. 26 med soldatnamnet Kränk, han flyttar till Vrå socken i Kronobergs län. Petter blir sedan min morfars farfar, men det är en helt annan historia

Lisas vandring, sonen Nils

Lisa dyker upp i Gryts socken, Kristianstads län 1841, där hon föder sin första son Nils. Fadern till Nils är okänd, men eftersom han har efternamnet Nilsson så kan man anta att faderns förnamn är Nils, enligt patronymikon-regeln.

Lisas son Nils finns inte upptagen i någon födelsebok 1841 i Gryts socken men enligt ett intyg från pastorsämbetet i Hjärsås. Intyget är utfärdat av pastor Sven Sjögren i Björnekulla socken 1859 som bekräftar Lisa och sonen Nils. Så uppenbarligen finns hon och sonen i Hjärsås 1859, men hon finns inte upptagen på något boställe i Hjärsås som jag kunnat hitta.

Nils gifter sig 1880 med Assarina Bengtsdotter och de flyttar till Örkeklunga i Kristianstads län. De får fem barn en dotter, Thea Eomina och 4 söner, Bernhard, Oskar Carl och Fritz. De flyttar så småningom till Kvidinge i Skåne län och därefter till Hasslöf i Hallands län där Nils dör 1915. Dottern Thea Eomina utvandrar till Amerika

Lisas vandring, sonen August

Nästa gång Lisa dyker upp är i Jonstorps socken Skåne län, där hon föder sin andra son August, född 1851. I födelseboken står det att August är född i Teppehusen och att Lisa står upptagen, inte som piga, utan en *"Kringvandrande quinnsperson"*. Teppehusen finns i många socknar och byar och betecknar ett hus eller plats som låg på allmänningen. Här bodde lite mer *"löst folk, än bönderna"*, et var ofta hantverkare, konstnärer, soldater eller lösdrivare av olika slag.

Även sonen August får efternamnet Nilsson, frågan kvarstår alltså; om August och Nils har samma far, verkar troligt. Så kanske hon på något sätt

Jonstorps kyrka

lever med någon man som har Nils som förnman, efternamnet har jag inte kunnat utröna.

August kommer till Kvidinge i Skåne län endast 17 år gammal, han hamnar på en gård som dräng, gården heter Kärreberga No. 3 i Kvidinge. 1883 kommer August till Bjuv socken, Skabelycke gård, inte lång ifrån det kungliga slottet Sofiero, där han arbetar som dräng. 1887 i Bjuv socken gifter August sig med Fredrika Johansdotter, August är vid giftermålet fortfarande dräng, men nu på det kungliga slottet Sofiero utanför Helsingborg. Fick han möjligheten att tjäna lite mer pengar nu som gift och med först barnet fött, Josef 1889 och dottern Sabina på väg. Ytterligare ett steg i riktningen mot att tjäna lite mer pengar var för August att gruvarbetare i Bjuvs gruva.

Bjuvs kyrka

1890. August får ytterligare tre barn, döttrarna Sabina, född 1890, Sara född 1892 och Wilhelmina född 1900. August bor kvar i Bjuv fram till sin död 1931, han arbetar hela tiden som gruvarbetare. Sonen Josef utvandrar till Amerika

Lisas vandring, ett tragiskt öde

Nästa gång Lisa dyker upp är 1856 i Hishults socken och hon finns upptagen längst bak i husförhörsboken under rubriken "Socknens slut" det vill säga personer som gick omkring på socken och tiggde och hade ingen plats att bo. Om Lisas eventuella livspartner finns inget sagt, det verkar som Lisa lever ensam och dör ensam i Hishult

Fattigsverige

I fattigsverige försåg sockenmännen dessa personer med en så kallad fattigklubba, på vilken var inristad de olika gårdarnas bomärke och i vilken ordning de skull gå till respektive gård för att få någonting att äta, då ofta en bit rova, en bit av en fisk som familjen på gården inte ville ha och kanske en potatis eller två.

På gårdarna innanför dörren i taket fanns ofta en så kallad *“tiggarbälke”*, det vill säga en timmerstock i taket som gick tvärs över farstun som markerade hur långt in i farstun de tiggande fick gå, gick man innanför denna markering så kunde man riskera att bli utslängd utan mat.

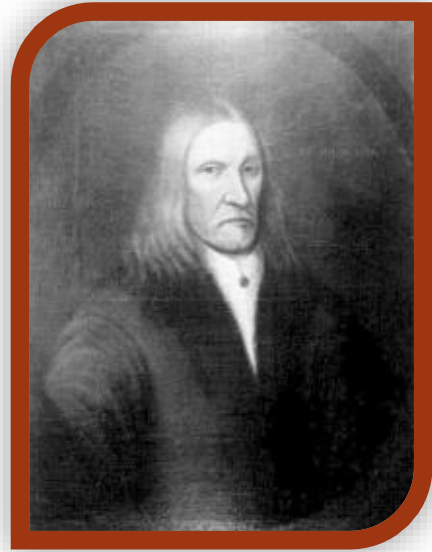

Hasslöfs kyrka

Detta pågår från 1856 fram till 1888, där jag har hittat henne som piga i sockens hus, det vill säga fattighuset, Hasslöfs socken Hallands län. Lisa dör som utfattig den 17 juni 1888 i Hasslöfs socken. Om Lisa är begravd i vigd jord, det vill säga på kyrkogården eller i ovigd jord, utanför kyrkogården- framgår inte.

Witkens Danitz, född 16xx – En långväga vandrare

En långväga vandrare

Lerdal - urplatsen

En varm sommardag kommer två män gående till byn Lerdal, den enes namn var Witkens, ett udda namn i dessa trakter, den andre mannen var hans bror, vars namn är okänt. De hade kommit långväga ifrån, med många uppehåll under vägen, senaste stoppet var nere i Rättvik. De hade varit på väg de senaste två åren. De var trötta efter den långa vandringen och backarna uppför mot Lerdal hade tagit ur musten ur båda två.

De knackar på hos Enis Mattson i Lerdal, -de hade hört att Enis var en god kristen och hade stor barmhärtighet gentemot utsatta personer-, han presenterar sig och talar om att han kommer nere från Rättvik och undersökt möjligheterna att slå sig ner här, han frågar om husrum, Enis är först tveksam, men släpper så småningom in han och hans bror.

Vy över Lerdal

Långväga vandrare

Enis frågar vad han är för en person och vad han gör här, med rätta, Han talar konstigt, han använde en del ord som likande ord prästen använde, hans dialekt är inte dalmål inte heller någon annan svensk dialekt vad Enis kan förstå. Witkens förstår hans oro och undran, jag förstår att du vill veta vad vi är för sorts människor och varifrån vi kommer, säger Witkens.

Hans kläder ger heller inte intryck av att vara svenskt, bakom de slita och smutsiga kläder syns en mer elegant och färgrik klädedräkt om än smutsigt, blekt och dammig. Witkens berättar att han och hans bror ursprungligen kommer från andra sidan Östersjön i söder och sista anhalten före överfarten till Karlskrona, hade han varit i Danzig där han hade med pengars hjälp köpt sig en ny identitet och fått nödvändiga papper.

Han hade ursprungligen flytt från Tyrolen efter 30-åriga krigets slut och på olika vägar hamnat i Danzig. För att dölja sitt förflutna och sina år som soldat hade han du bytt namn och då passade efternamnet Danitz efter Danzig bra för han och hans bror. Witkens hade ett ursprung som bergsman i Tyrolen och genom sina många år i militären, hade han fått kunskap även i andra färdigheter som snickare och i viss mån som urmakare. Han trodde och hoppades på att, här i Rättvik kunna leva ett tryggare och ett fredligare liv än det han tidigare levt.

Witkens och Enis – vänner för livet

Enis uppfattar Witkens som totalt ärlig och hederlig, Witkens vill absolut betala för sitt och sin brors logi och mat, det hade inte varit vanligt bland vanligt folk. Han ville även att så snart som möjligt tala med prästen och förklara sin situation och bli inskriven i kyrkboken och börja ett nytt liv här i Lerdal. Enis lovade att de skulle få stanna några dagar, Enis kunde inte erbjuda särskild god logi utan det var några säckar på golvet, visserligen nära eldstaden som gav gästerna värme under natten. Witkens och hans bror bad en bön och tillsammans bad de om välsignelse över och tackade Gud för den goda familj de hade mött, de lade sig sedan på sina sovplatser och somnade direkt

Witkens och hans bror sov då Enis klev upp, han lät dem sova så länge de ville, den långa vandringen hade säkert varit tröttande, tänkte Enis. Det dröjde inte länge för än Witkens och hans bror vaknade, de hörde Enis och hans hustrus morgonbestyr. Witkens tackade Gud igen över den välsignelse de fått som hade träffat Enis och hans familj. Han visste in nog hur väl han ville, ömsom rann tårarna ner över kinderna och ömsom gjorde han nästan som glädje tjut och han hoppades av hela hans hjärta att vandringen nu var över.

Enis skulle släppa ut fåren och några hönor, likaså skulle grisen få komma ut och sedan skulle Enis arbeta med andra sysslor på gården, den var inte så stor men de levde ganska gott på den, Enis och hans familj, även några andra personer bodde där som Enis hade visat sin barmhärtighet över kunde få lite mat. Enis bad sin hustru att vara försiktig med sina nattgäster, de verkade hederliga och goda, men man vet ju aldrig sa Enis och gick ut.

Förberedelser inför prästmötet

Witkens och hans bror gick ut på gården, ville inte störa Enis fru i sina sysslor, de ville inte heller riskera mista antydning till att något otillbörligt hände inne i stugan, de var alldeles för rädda om sin nyfunna plats och dess möjligheter. De satt utanför ända till Enis kom tillbaka, ja de hade förstås hjälpt Enis fru med att bära vatten och skaffa ved, lekt lite med barnen.

När Enis kom, berättade hon detta för Enis som sken upp och skrattade lite. Karlarna satte sig utanför på en plankan mellan två stenar som Enis lagt dit han brukade sitta där, tända sin pipa och se ut över den vidunderliga utsikten över Lerdal, Gärdebyn ner över Rättvik med kyrkan i bakgrunden. Witkens lutade sig framåt, några tårar rann ner över hans kind, han tackade Gud och Enis och hans familj för den hjälp de fått, han hade aldrig upplevt så snälla och hjälpsamma personer i sitt liv, nere i Europa, hade livet endast varit en kamp sa Witkens, de jag och min bror upplevt i kriget vill jag att ingen skall behöva uppleva, sa han.

Krigsherrarna, tillade han, kan skicka ut tusentals män i ren slakt för några meter och äran tillade han med förakt i ton och blick. Witkens vände sig mot Enis och blir alvarsamt, så sade han; Det du och din familj gjort för mig och min bror kommer jag aldrig att glömma och jag svär att jag skall på något sätt återgälda något av det du gett oss. Tack Enis, sa han på sin lite brutna svenska och torkade sina tårar på kinderna. Enis vart lite rörd själv, medmänsklighet kallar jag det sa han lite blygt. Jag och min bror kan inte ligga dig till last längre, sa han och tillade, kan jag komma till prästen och tala helt uppriktigt och få visa upp mina papper och bli en del av församlingen, kan du hjälpa mig med det, sa Witkens, det märktes att han skämdes över att be Enis om ytterligare en tjänst. Jovisst, sa Enis, i morgon går vi ner till prästgården och lägger fram din sak, de skakade hand på detta, Witkens log, vände sig om drog några bloss i pipan, tittade på utsikten och sa för sig själv; Gud har hört mig. De åt lite kvällsvard tog några supar, småpratade lite och tyst för att inte väcka barnen som redan sov.

Prästmötet

Dagen därpå, Witkens och hans bror hade varit uppe före alla andra, de ville göra sig i ordning innan de andra vaknade, de hade så tyst de någonsin

kunde, tagit fram den stora baljan, ställt baljan lite i skymundan, hämtat vatten och tvättat sig mycket ordentligt, gjort ren sina kläder, klätt upp sig för den stora dagen, det gällde ju att göra ett så gott intryck som möjligt, det hängde ju på så mycket denna dag.

När Enis så småningom kom ut, han skrattade hjärtligt åt dem båda där de stod halvpåklädda, Jösses rena herrskapsfolket, prästen blir nog nöjd, prästen är bra och en godhjärtad man, sa han. De gick in i stugan, Enis fru blev förvånad och utbrast, Jösses så fina ni är, badat, tänk om jag kunde få Enis göra det lite oftare skrattade hon hjärtligt och höll förklädet för ansiktet, de åt en bit rova som de doppade i lite salt, bröd och de tre tog var sin sup för att stärka sig innan de gick ner till Rättvik och prästen.

Rättviks kyrka med kyrkstallar

Backarna nerför gick lätt, Witkens var naturligtvis oroligt hur dagen skulle gå, vilka ord han skulle använda, hur han skulle uppföra sig, tankarna rullade runt, om han gjorde rätt, var ödmjuk och var försiktig med vilka ord han använde, kanske han snart skulle på kalla sig svensk, slå sig ner i Lerdal, en plats han blivit mycket fäst vid, eller skulle prästen kalla på militär, ta han och hans bror tillfånga, han visste ju inte. Enis uppmuntrade han med att prästen var en bra karl, godhjärtad och gudfruktig, men bestämd, en del besvärliga frågor skulle nog ställas, sa han, men det kommer att gå bra.

De kom fram till kyrkan och träffade kyrkvaktaren ute kyrkogården, Enis hälsade på honom, de kände ju varandra, Enis lade fram sitt ärende för kyrkvaktaren, jag ska hjälpa er, sa han och hälsade hjärtligt på Witkens, det syntes på honom att han var lite osäker och rädd han hade även lite handsvett som han skämdes över. Vad kan du? sa kyrkvaktaren Jag är bergsman, har hållit på med gruvor, jag är även timmerman och kan lite om urmakeri, fick han fram. Ja här finns det jobb inom alla tre områdena vi går upp till prästgården, tillade kyrkvaktaren. Väl upp vid prästgården, gick de tre fram till dörren och knackade på, en piga öppnade, jo då prästen var hemma, jag skall säga till, vänta här sa hon, stängde dörren och försvann.

Prästen – frågor och svar

Pigan återkom, visade in dem till prästens ämbetsrum, de knackade på, kom in sa prästen. De öppnade dörren, nu bankade Witkens hjärta ordentligt. God middag, hur mår familjen, sa prästen, tack bra svarade Enis blygt. Jaha, vad har vi här, sa prästen och pekade på Witkens och hans bror. Enis berättade om deras öden och lidanden, Witkens fick på nytt berätta alla de saker han och hans bror gått igenom, köpande av ny identitet i Danzig, den besvärliga sjöresan över Östersjön, vandringen upp genom Sverige och om Enis barmhärtighet, vänlighet och hans medmänsklighet. Ja du Enis sa prästen, du har alltid varit en godhjärtad och barmhärtig person, med en medmänsklighet utöver det som kan förväntas, Gud välsigne dig, sa prästen.

Prästen började nu fråga en rad olika saker om Witkens bakgrund, Witkens svarade ärligt och uppriktigt på alla frågor, ibland höjde prästen på ögonbrynen, ibland blev ansiktet allvarsamt. Ibland svarade Witkens med ord som Enis bara hade hört i kyrkan. Är ni beläst frågade prästen. Jag har läst vid universitetet i Heidelbergs där jag läste filosofi, religionskunskap, latin och bergsteknik, sa Witkens. Prästen tittade upp förvånad och undrande, han sade några meningar på latin och Witkens svarade utan att staka sig, prästen tittade på Witkens med en beundrande och något osäker blick, så sa han; Är inte herr Danitz katolik frågade han, helt plötsligt hade han börjat använda Witkens efternamn, var detta ett tecken på någon form av ställningstagande, i så fall i vilken riktning, det knöt sig i Witkens mage.

Vinna eller försvinna

Witkens, sträckte på sig och svarade; Jag föddes i ett katolskt land, mina föräldrar försvann i kriget, jag överlevde på gatorna, tiggande stjälande och plundrande. Till slut fann en tysk officer mig, han tyckte jag var lustig, sa Witkens med förakt i rösten, men jag överlevde och var snäll sa han, han satte mig i skola för jag hade läshuvud, jag fick gå vidare i skolan och universitet och gick ut med goda betyg, jag har betygen med mig här om pastorn vill se dem. Kriget gick som det gick, min tyske välgörare med familj fördes bort, bostaden togs i beslag, jag fick ge mig ut på gatorna igen, men nu med betyg, sa han med stolthet. Min relation med den tyske officeren och mina betyg fick jag en god plats i armen, jag blev adjutant åt en överste. Nya krig och nya förluster, Er kung, Gustav II Adolf var en hård soldat och god strateg, så när kriget var slut var jag trött på alla krig, lidande och elände, det måste finnas medmänsklighet någonstans i världen, där jag kan få leva i fred, lugn och ro och goda medmänskliga relationer.

Jag tog med min bror och började min långa vandring hit. Jag ber Gud om förlåtelse med min nya identitet i Danzig, men eftersom jag tror att Gud är

god så tror och hoppas jag att han förlåter mina synder i Danzig, sa Witkens, nu inte utan stolthet, så sa han vidare, att om pastorn tillåter så har jag en stark önskan att få döpa mig i guds kyrka här i Rättvik och bli en god medborgare och jag skall med glädje dela med mig av mina kunskaper i både arbete och i kyrkans eller skolans hjälp om så önskas.

Witkens hade nu pratat en bra stund, det började lida mot middag. Prästen hade lyssnat med stort intresse, ställt frågor om olika detaljer, inte som annars när någon hade ett ärende av något slag, lyssnat avmätt. Han reste sig och gick mot dörren, han ropade på pigan, ge oss lite bröd, lite fläsk och ett par supar, sa prästen till, ja goe pastorn sa hon och neg och skyndade vidare.

Prästen stängde dörren, vände sig mot Witkens och sade; Herr Danitz ni är en ovanlig person, ni har en bakgrund som är ovanlig, ni har ett sinnelag som är ovanligt, som sagt ni är en synnerligen ovanlig person de här med Er katolska tro Herr Danitz, är förstås ett problem, men om herr Danitz låter er avsvära er katolska tro och låter Er döpas i Guds rätta tro om söndag, kan jag med glädje och värme skriva in Er och ert följ i kyrkboken om söndag åtta dagar, och var skall ni bo undrade prästen. Det ordnar jag sa Enis.

Witkens visste vare sig ut eller in men, i ett guds hus måste man göra det rätta, han reste på sig gick fram till ett kors prästen hade på en liten hylla i rummet, han föll på knä tackade Gud, tackade Enis och bad han som välsignelse och sedan även pastorn. Han tackade även Gud igen över att han fått kommit till denna välsignade plats och lovade vara både Gud och platsen trogen.

Han gick sedan fram till prästen, tog han i hand med båda händerna och tackade han, han tog även Enis i sina händer, tårarna rann nerför Witkens kinder. Pigan knackade på och kom in med bröd, fläsk och en brännvinsflaska och tre glas. De åt brödet och fläsket, drack brännvin, Witkens hade det svårt med brännvinet, det var han inte alls van vid och han kände att det steg alldeles för lätt åt huvudet och han tänkte absolut inte riskera någonting nu och inte sen heller för den delen, inte nu när han blir upptagen i Rättviks församling, hans plats på jorden. De tackade för prästens tid och lovade komma till kyrkan om söndag. De mötte kyrkvaktaren ute på kyrkogården, han kom fram och frågade nyfiket hur besöket hade gått. Nu var Witkens rakare i ryggen och sa, Jo då det gick bra, du får minst en till att gräva grav till sa han och alla skrattade hjärtlig, kyrkvaktaren dunkade Witkens i ryggen och hälsade honom välkommen i församlingen.

En av Elfdahls urfäder – en invandrare

Så år 1701 finns Witkens inskriven i kyrkboken som Vilem Danitz. Farfars morfars farfar till John Elfdahl, en invandrare från Europa som kommer i slutet av 1600-talet till Dalarna, Rättvik och byn Lerdal på höjden ovanför Rättvik, familjen Elfdahls urfader.

Ättlingarna börjar visa sig

Witkens har klarat av alla formaliter med tro och inskrivning i kyrkboken, han har nu bosatts sig för gott i Dalarna och Lerdal, han träffar

en flicka, de gifter sig så småningom, deras först dotter Bryta föds 1703, Ingeborg, den andra dottern föds 1706 och sonen Daniel, den son som leder fram till släkten Elfdahl föds 1709. Alla tre barnen är födda i Lerdal.

Berndt Edvard Andersson, född 1885, Påarp, Trönninge, (N)

Konduktör, arbetskarl och musiker

Berndt Edvar Andersson
född 1885-02-22
Påarp No.5 Trönninge socken (N)

Födelse

Berndt föddes som det tredje barnet av totalt åtta till Sanna och Anders Bengtsson, Anders var sockenskräddare i Trönninge. Berndt föddes på gården Påarp nr.5 i Trönninge socken (N).

Berndts mor, Sanna Petersdotter, kommer från Vrå socken i Kronoberg, där hon var född den 28 november 1858, och kommer till Trönninge som piga. På något sätt träffades Sanna och Anders och tycke uppstod, de gifte sig den tredje september 1880.

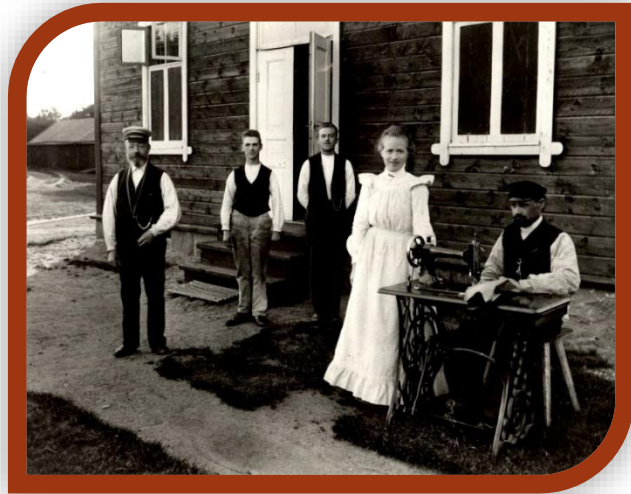
Berndts far Anders Peter Bengtsson var son till Bengt Nilsson och Anna Larsdotter från Trönninge. Anders Peter var född den tredje oktober 1847.

Anders Bengtsson dog den 27 augusti 1918 och blev 70 år gammal när han dog hemma i Trönninge och Sanna Petersdotter dog den 19 augusti 1932 och blev 73 år innan även hon dog i Trönninge. Båda ligger begravda på Trönninge kyrkogård.

Uppväxt

Vid tiden för Berndts uppväxt var Sverige fattigt och befolkningen hade fortfarande inte riktigt återhämtat sig efter de ovanligt torra somrarna och de mycket stränga vintrarna som rådde på 1860-talet. Många lämnade fattigsverige för ett, förhoppningsvis, bättre liv på andra sidan atlanten, hägrade för många ungdomar.

Flera av Berndt syskon utvandrade till Amerika, först ut var brodern Johan Sigfrid, som lämnade Sverige för Nordamerika och Chicago. Han var bara 18 år när han lämnade Sverige den 22 februari 1901. Bara några månader efter det att Johan Sigfrid hade lämnat Sverige, lämnade även Adolfin Sverige den 17 maj 1901 för Nordamerika, hon hamnade i New York och det berömda Ellis Island. Berndts yngste bror, Axel, lämnade Sverige endast 16 år gammal.

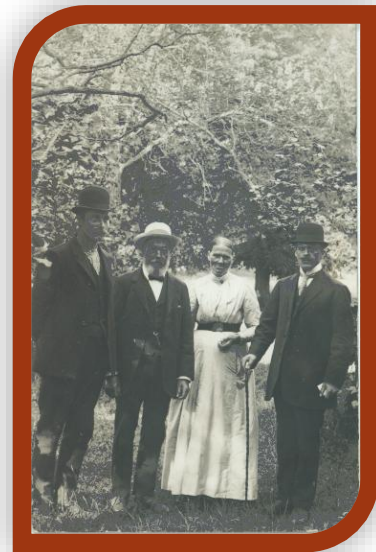
Utanför skräddarstugan, Påarp, Trönninge

Kvar i Sverige var systemen Agnes, född den 21 januari 1889, hon flyttade till Fleninge, 11 mil från Trönninge. Kvar var även andra systemen, Juhlia, som gifte sig med Johan och de flyttade till Snöstorp, där Johan arbetade som statare/dräng.

Hans far försökte lära Berndt skräddaryrket, men han hade inge större lust med detta. Han lärde väl sig en del, som hur man pressar sömmar och byxor, så lite sykunskaper fick han med sig i bagaget.

Militärtjänstgöring

Enligt Berndts militära inskrivningsbok, gör han sin rekryt på Kungliga Hallands regemente 5:e kompaniet, han skrivs in där den 24 februari 1905, av kompanichef Swedenborg. Efter sin rekryt blir

Berndt t.h och hans föräldrar till vänster om honom

han Volontär (stamanställd), under perioden första september 1906 till den 31 oktober 1909, vid Andra lifregementet, 12 kompaniet. Han genomgår vidare underofficerskolans allmänna kurs med gott betyg.

Stockholm lockar – militär – en möjlighet

Berndt hade lite andra planer, Stockholm lockade, det fanns ju större möjligheter till utkomst där och hopp om ett lite bättre liv. Så 1906 gav sig Berndt i väg till Stockholm, 21 år gammal.

Han hade siktet inställt på att bli volontär, det vill säga att man söker frivilligt till militären. Han har väntat till han blev 21 år och myndig så att han inte behövde be om skriftligt intyg från hemmet att söka till militären.

Redan hemma i Trönninge ha skaffat ett läkarintyg och även ett intyg från fjärdingsmannen hemma om hans ”*vandel och nykterhet*”.

Så väl i Stockholm, den 26 april 1907 går han ut korpralskolan vid Kungliga Göta Livgardes sjunde kompani, N: r 48 Berndt Edvard Andersson, med tilldelat huvudbetyg på ”*Med beröm godkänd*” och man finner han lämplig som stamanställd korpral vid Göta Livgarde.

Berndt som konduktör på spårvagn nr. 15

Mimmi – första stora kärleken?

Under en kortare period under 1910, 12 januari till den 15 juni arbetar han som dräng på Epidemisjukhuset. Det finns en flicka som heter Manna (Mimmi) Ekberg som under en period har arbetat på Epidemisjukhuset som sköterskebiträde på

Berndt under krysset på Sieverts lastbil i Sundbyberg

hudkliniken. Här knyts nog de första flyktiga kontakterna mellan Berndt och Mimmi Ekberg.

Mimmi håller på att utbilda sig till Röda Kors sjuksköterska och är under perioden 1904 till 1913 på många olika ställen i Uppland för sin utbildning. Hon är på länslasarettet i Norrtälje, hon deltar i Drottning Sophias förening *"Till understödjande af Härens och Flottans sjukvård"* och *"Föreningens stamkår af sjuksköterskor"*, hon går i hushållsskola, avlade sin sjuksköterskeexamen på Sabbatsbergs sjukhus, hon förestod *"Under difteriepidemin på Lofö, därvarande provisoriska sjukstuga"*.

Öregrund, Skebo Bruk.

Hon kommer så småningom till Lidingö sjukstuga där hon arbetar som epidemisjuksköterska. Kontakterna är nog och sporadiska eftersom Mimmi är mitt uppe i sin utbildning och kanske även karriär, men kärleken växer sig starkare och 1913 när hon är gravid, känner de sig, kanske, redo och mogna

Första barnet – Eva

Mimmi begär att få bli entledigad från Lidingö sjukstuga och hon skriver; *"Anhållan att blifa entledigad från innehafande befattning från och med den första instundande oktober på grund af förestående giftermål"*, detta sker den 28 augusti 1913. Så hon var då gravid och hon och Berndt väntade sitt första barn – min mamma, Eva.

Min mamma föds den första december 1913, alltså bara några månader efter det att Mimmi slutat att arbeta.

För att dryga ut sin inkomst arbetar han som "Söndagskonduktör", vid Stockholms Nya Spårvagnsaktiebolag och den 18 december 1911 skaffar han läkarintyg för att söka tjänst som konduktör och förare vid samma bolag. Läkarintyget visar att Berndt är vid god hälsa och är 169,5 cm lång och har ett bröstomfång på 91 cm. I övrigt anges det att han *har inga missbildningar eller lyten, hans samtliga extremiteter är felfria, ej heller har han bråck och talförmågan är felfri.*

En liten familj i Sundbyberg – första världskriget

Mimmi och Berndt har nu fått dottern Eva och bor i en liten enrummare på Vintergatan 19 i Sundbyberg (numer Vintergatan 21). Han arbetar fortfarande på Stockholms Nya Spårvägs Aktiebolag som konduktör och förare. 1916 den 23 februari slutar han där och börjar på Siverts i Sundbyberg.

Glädjen blir dock kortvarig, första världskriget pågår för fullt och Berndt blir inkallad till krigstjänstgöring vid två tillfällen. Först 1914, han blir hemförlovad den 28 oktober 1914 efter 86 dagar. Den andra gången under perioden 28 november 1916 till den 13 januari 1917, sammanlagt 47 dagar, enligt hans inskrivningsbok.

Familjen Andersson på Vintergatan 19 i Sundbyberg

Han skriver i brevet till Mimmi - hans hustru, från Tingstäde den femte december på Gotland där han ligger förslagen, *"Kom ihåg att du har en man som gör sin plikt för mänsklighetens upphöjande"*.

Tyska krigsfångar

Den 22 december skall de förflyttas till Tofta för att bevaka de tyska soldater (krigsfångar) som svenskarna har internerat där. Förhållandena var mycket besvärliga, han skriver att de vadar i lera och gyttja upp till vristerna, det är rått och kallt. De lider själva men även med tyskarna som hade det ännu sämre. Så det var väl en ganska nära kontakt med första världskrigets fasor för Berndt och hans kamrater där på Gotland.

Breven

Det fanns nog mycket att bekymras över i dessa tider, men han var särskilt bekymrad över hur det går för Mimmi och Eva ekonomiskt, han undrar om Mimmi fått det understöd hon är berättigad till från Siverts. Han har anmält understödet, men han ber Mimmi, för säkerhets skull skall kontrollera saken med Pensionsnämnden i Sundbyberg. Han ber henne också, för säkerhets skull, gå ner till Siverts och uppvisa understödsboken, så skall hon nog få pengar. Han avslutar brevet med *"många kära hälsningar och pussar och famntag, hälsa Eva och säg att den svenska friheten har berövat hennes pappa friheten"*. Med kärlek signerar N: r 155 Andersson 11 komp. *Gotlands infanteriregemente, Tingstäde.*

Det andra brevet som Berndt skriver till Mimmi är inte daterat. Det kan antingen vara från den tid han har kommit tillbaka till Livgardet i Råsunda från Gotland och väntar på att bli avrustad. Mammans bror Sune finns inte

omnämnd någonstans så jag tar för givet att brevet är skrivet innan Sune är född, således innan 1918.

Han har svårt att förstå att Mimmi inte svara på hans sista brev, han undrar om hon är sjuk eller har tröttnat på att skriva. Han ber henne skriva lite oftare. Pengar är tydligen fortfarande ett problem som bekymrar Berndt. Han skriver i brevet *"Gud give jag snart kom där ifrån, jag går och är så ängslig för din skull, min lilla Mimmi, hoppas dagen snart randas"*. Han skall tydligen få permission om söndag och han ber Mimmi komma till Råsunda, då han inte skulle kunna hinna med att åka fram och tillbaka till Rimbo under söndagen, där Mimmi och Eva är. Helst om hon kunde komma på lördagskvällen då han förmodligen kommer från Gotland på kvällen eller söndag morgon.

Tingstäde kyrka på Gotland

Han ber henne ta med lite mat, som de säkert lidit brist på under Gotlandsvistelsen. Han skriver vidare; *"Lilla Mimmi, hur gärna vill jag ej leva för Eva och dig, mina hjärtan. Gud hjälpe oss att vi måtte fatta kraft och mod att möta livets motgångar"*. Han avslutar brevet; *"varder du min lilla älskade Mimmi hälsad från din trogne vän och make Berndt"*

Livet går vidare

Berndt är nu hemma igen efter sin vistelse på Gotland och livet återgår till det normala, det vill säga man försöker att slita ihop till livets nödortf. Mimmi, min mormor, har nu inte så stortutbyte av sin utbildning, med Eva, min mamma, 4-5 år gammal och gravid igen. Hon föder Sune, min morbror nyårsdagen 1918, så nu är familjen fyra i den lilla lägenheten på Vintergatan.

I början på 20-talet händer någonting i familjen, jag har aldrig lyckats ta reda på vad som verkligen hände. Morfar Berndt lämnar Mimmi med hennes två barn. Han har uppenbarligen bestämt sig för att leva med någon annan person, någon annan stans och det är en annan historia. Varför har jag aldrig lyckats utreda. Det kanske är som ordspråket säger, "Det är inte ens fel att två träter".

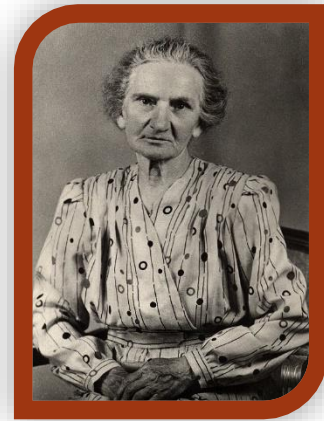
Min mamma Eva talade mycket ogärna om den tiden efter det att Berndt lämnat familjen, men jag har trots allt lyckats ta reda på att 1920-talet var en svår tid för henne, Sune och Mimmi.

Fosterbarn – Karl-Erik Dahlström

Det är svårt idag för ensamstående mammor att få livet att gå ihop. Om man då tänker vara en ensamstående mamma i början på 1920-talet, så var det definitivt inte lättare, skyddsnet fanns inga och nöden var många gånger stor. Jag tror det var därför min mormor aldrig gifte om sig utan levde ensam sedan i alla sina dagar.

För att få livet att gå ihop för Mimmi och hennes två barn, fick hon via Sundbybergs kommun ett fosterbarn Karl-Erik Dahlström. Så nu var Mimmi ensam med tre barn och ingen egen inkomst, endast de lilla hon fick från kommunen för Karl-Erik. Med sin familjs hjälp i Rimbo kunde hon hanka sig fram. Så fort ledig tid fanns från skolan, var Eva, Sune och Karl-Erik på hennes familjs gård, Haga, Liesta by i Rimbo, ett liten gård med några kor, några grisar och en häst.

Hennes syster Hilma var ofta i Sundbyberg och hjälpte Mimmi med försörjningen. Här kom jag för först gången i kontakt med så kallade nålpenngar. Hilma gick omkring i Sundbyberg och sålde små synålspaket i mörkblåa papperskuvert. Mimmi tog de påhugg hon kunde få, jag vet att hon var en sommar på Nynäshamns kuranstalt och arbetade medan barnen var i Rimbo.

Hilma Ekberg, Berndts svägerska

Vid något tillfälle kunde Mimmi inte ta hem barnen när skolan började, utan de fick gå en kortare tid i skolan vid Rimbo kyrka, där hennes morfar Claes Conrad Ekberg en gång hade varit både skollärare, klockare, kantor och ”certifierad åderlåtare”. Skolan är idag Rimbo kyrkas församlingsgård.

Fattigvård

Som sagt mamma pratade mycket ogärna om tiden i Sundbyberg. Det hon sagt är att hon och Sune många gånger gick ner till Siverts i hopp om att möta sin pappa Berndt, men han kom aldrig och de gick gråtande hem.

Mamma Eva och Sune hade också en stående uppgift att så fort de såg koxbilarna tömma kol ner genom det lilla källarfönstret till de olika husen runt omkring, samla upp kolbitar som ramlat lite vid sidan och ta hem dessa för att elda med.

Skolresa

Jag vet, som mamma berättade vid något enstaka tillfälle, att hon skulle tillsammans med sin skolklass åka på någon kortare skolresa, men hon hade ingen kapp och inte några reella skor att ha på sig. Det fanns inget val och jag tror även att mormor skämdes att behöva gå till fattigvården och söka hjälp.

Mormors syster Hilma

Hon lyckades få en som hon sade *"en sån där gammal oljerock som klistrade ihop sig så fort man vek ihop den"* vidare så fick, som hon sade *"fattigmanskängor, sådana där med nitar under, så nu visste alla att jag var ett fattigbarn eftersom alla steg jag tog hördes, gud vad jag skämdes för varje steg jag tog"*.

Rimbo andningshälet

Som sagt mamma pratade väldigt sparsamt om tiden i Sundbyberg, men desto mer om tiden i Rimbo. Som hon sade; *"Där fick jag ju dricka mjölk. Jag tjuvmjolkade koran ute på betet, för det var ju så gott, men morbror Hugo vart förstås förbannad, men jag kunde inte låta bli i början på sommaren när jag kom dit"*. Där fick hon också äta sig mätt vilket inte skedde varje dag i Sundbyberg.

Gården Haga under Liesta i Rimbo

Mjölk förblev alltid en speciell dryck för mamma även sedan hon blivit vuxen, för hon hade så många fina minnen av denna dryck.

Mimmi och Berndt Andersson

Både Berndt och Mimmi gjorde säkert så gott var och en kunde, mormor den lite mer allvarsamma och Berndt kanske lite mer utåtriktade musikern, kanske inte helt passade ihop. Av breven från Berndt att döma verkar han vara en öm och kärleksfull person och Mimmi, den mer allvarsamme som försökte att få livet att gå runt. Ensamstående mor under första världskriget, Berndt låg inkallad på Gotland, mycket små medel att röra sig med formade kanske henne annorlunda.

Jag vet bara att hon månade om oss barnbarn och att vi alltid skulle vara mätta. Vi var hos henne ibland på 50-talet, fortfarande i samma lägenhet på

Vintergatan 19, och åt som man sade söndagsmiddag. Hon var väldigt noga att laga sådan mat vi barnbarn tyckte om så att vi skulle äta ordentligt.

Karl-Erik Dahlström förblev alltid hos henne i Sundbyberg, han forskade visserligen fram sina biologiska föräldrar och hade väl viss kontakt med dem, men alla jular var han hemma på Vintergatan och i vuxen ålder, hemma i Älvsjö, tillsammans med mormor, Suneoch hans pojk Ulf och vår familj.

Att Berndt valde andra vägar tillsammans med andra personer är en annan historia. Det jag är glad för att jag fått reda på så mycket om hans andra liv har jag Gerd Ethel att tacka för, Gerd var ett av hans barn med hustrun Lilly, det andra heter Agneta, vilket har glatt mig mycket. Jag har på detta sätt fått två halvmostrar till på äldre dagar.